

Mellékletek:

Futó János színtársulatának alsódabasi vendégszereplése

(1860. január-február)

A Tisztelt Értéktár Bizottság már több olyan javaslatot tárgyalt, melynek kiinduló forrása a Magyar Színművészeti Lexikon (1929-1931, szerk. Schöpflin Aladár).

A lexikon I. kötetének 312. oldalán található „Dabasi színészet” címszóban a következő meghatározás található: „Dabas pestmegyei községben már 1860-ban jártak színészek. Ez év február havában Futó János színigazgató hirdette itt az ígét.”

A szócikk minden bizonnyal a Divatcsarnok című korabeli lap következő tudósításán alapul:

„Alsó-Dabas, febr. 29. 1860.

Honnét egy árva hang sem szólalt föl, mely tudatta volna létünket és állapotunkat, halljunk egy-két szót s tudassuk a t. közönséggel, miszerint mi is részesei vagyunk Árpád áldott honának s a zöngzeties nyelvet, melyet őseinktől öröklöttünk, mi is zengjük nyílt ajakkal!

Szomszéd falvakkal határos helységünk Alföld felé Pesttől 4-5 órányira eső s majdnem 2000 lakóval ellátott kies falu. Lakói tősgyökeres magyar urak s általában véve tisztán magyar ajkúak a köznéppel együtt.

Téli estéinket élvezetesebbé tévé az itt egy hóig működött s most Nagy-Körösre ment színésztársaság, Futó János derék színigazgató vezénylese alatt. Jan. 25. kezdék az előadást Szigligeti „Mamá”-jával; a többiek következő rendben adattak: „Falusiak”, „Könyves Kálmán”, „Czigány”, „Szerelem és örökség”, „Becsületszó”, „Huszárcsíny”, „Falusiak” 2-odszor, „Fenn az ernyő, nincsen kas”, „Jegygyűrű”, „Szép molnárnő”, „Liliomfi”, „Szép juhász”, „Béla futása”, „Vén bakancsos”, „Don Caesar de Bazan”.

Mi a színészeket illeti, legnagyobb igyekezetet tanúsítottak megnyerhetni a közönség részvétét, s dicséretére legyen mondván közönségünknek, elég méltányolásban részesítette őket.

A játszó személyek közül elsőseget érdemel Futó János igazgató, kinek méltán nyújthatjuk elismerésünk koszorúját. Az a lelkesedés, mely lángözönként gyűjtja meg a szívek érzetét; az a mély tanulmánnyal párosított szorgalom, mely kielégíti egyszermind a nézőben a leggondolkodóbb ésszt is, s az a színészet iránti igazi vonzódás mind azt tanúsítja, hogy ő Tháliának méltán buzgó papja! „Könyves Kálmán”-ban a címszerepet, „Falusiak”-ban a derék urambátyámat, „Czigány”-ban Zsigát, „Fenn az ernyő, nincs kas”-ban a nagyszellemű (?) világfit mind egyenlő könnyűséggel adta. „Huszárcsíny”-ben legkevesebb erőt fejtett ki.

Demjén a komikus szerepekben élénk, ügyes s mi legnagyobb dicséretére szolgál, szerepét mindig hibátlanul tudja. Megjegyzendőnek véljük azonban, hogy a komikus alakokat ne torzítsa el ábrázatával.

Palotai, mint minden kezdő színész, nem otthonos a színpadon; kezeinek s állásának nem talál helyet; azonban benne tehetséget látunk rejtve s csengő hangja ajánlatossá teszi őt.

Szöllősi jól játszik; csak a szavak elhamarkodásától óvja magát. Igyekezet által mindent helyre lehet hozni. Emlékezzünk csak Demosthenesre, ki nem csak hogy a szavak elhamarkodásával rontotta volna beszédét, sőt éppen hebegő volt s igyekezet által a világnak leghatalmasabb szónoka lett. Az indulatoknak kitöréseiben pedig hangját mérsékelje.

Homokai otthonos színpadi alakja s kellemes játékával nyeri meg a nézőség kegyét.

Ajtai legkevesebb szerepeiben is gyakorta igen hideg s hangjának nem tud kellő irányt adni. Volt egy-két szerepe, melyben elég jól működött. A többi nem igen érdemes említésre.

Lókai máskor jobban tanulja meg egy-két szóból álló szerepét, nehogy belesüljön, mint azt itt egypárszor volt alkalmunk tapasztalni.

A nők közül *Lovassi Jozéfa* vívta ki az elsőséget. Játéka erőteljes, megható; arcmimikája s taglejtései természetesen s egész játékán művészi tanulmány árad el. Másod- s harmadrendű szerepeket azonban tökéletesen elront. Önakaratóból teszi-e ezt vagy sem? nincs róla tudomásom. Ne higgye, hogy a kis szerepek játzsása érdeme kisebbitésére lennének, sőt inkább kis szerepből nagyot alkotni a valódi érdem!

Futóné pedáns szerepeknek hű kezelője.

Ajtainé kerülje a torok hangokat mind éneklése- mind beszélésében.

Végre említsük föl a kedves külsejű *Szaplonczai Idát*, ki a gyermek (naiv) szerepekben kitűnő természetűséggel játszik s korát tekintve, remélhetjük, hogy egykor színésznőink között díszes helyet foglal el.

Az Akadémia palotájára is történt egy előadás, mi főleg Futó úr érdemére szolgál. A tiszta jövedelem fele beküldetett.

Átalában mindenik igyekezetet tanúsított s mi tiszta szívből kívánjuk, vezérelje őket a gondviselés a boldogság rózsás útjain. Csak tanulmányozást, szorgalmat és akaratot ajánlunk mindegyiknek, ki a művészet ösvényén megindult a szent cél felé s az akarat szikla leszen, mely a legnehezebb gátakat is szétrombolja s a jó színésznek mindig ez legyen jelszava: „tovább, tovább”!

Irodalmunk, fájdalom, nem nagy pártolásban részesül. A részvétlenség elnyomja bennünk az áldozatkészséget, mellyel kötelességünk lenne hazánk oltárához járulnunk. Ezen részvétlenség leginkább azokban fészkelte meg magát, kik legvagyonosabbak! (A szerkesztő megjegyzése: Sajnos, ha így van!) Most, midőn mindenki hévvel ragadja meg az irodalom lángszövétnékét, illik-e nekünk – habár nem egészen hátra maradva, de a haladás céljától elég távol – késedelmeznünk?

ETELFI BÉLA”

Mindenekelőtt érdemes rögzíteni, hogy az egyhónapos vendégszereplésre még jóval a kiegyezést megelőzően került sor, azaz a túlnyomó többségében magyar szerzők, magyar nyelvű alkotásainak előadása bátran nevezhető hazafias kiállításnak, a magyar nyelv és kultúra szolgálatának. Külön kiemelendő a Magyar Tudományos Akadémia székháza építésének támogatására fordított előadás bevétel, melyet más lapok (Pesti Napló, Nővilág) már a Divatcsarnok tudósítása előtt közöltek. A felajánlás az 1858-ban megkezdett előzetes gyűjtés időszakában történt, ugyanis a székház tervezési munkálatai 1860 júniusában kezdődtek.

Sajtó kutatás igazolja, hogy a társulat országjárása során 1859. december elején, Székesfehérvárról érkezett Kunszentmiklóásra, ahonnan 1860. január 19-én települt át Alsódabasra. Itt a tudósítás adatai szerint összesen 16 előadást tartottak, melyből csupán egyetlen egy volt ismétlés, azaz legalább 15 darab szerepelt a repertoárban. A rendelkezésre álló adatok alapján – Futó János igazgatón kívül - Homokai Kocsis László (1838-1926), Lókai-Lókó Antal, Lovassy Jozefin és Borsos Józsefné Szaplonczai Ida színészek személye azonosítható be a Magyar Színművészeti Lexikon hasábjain. Futó János pályafutásáról a Brassói színészet, Dabasi színészet, Enyingi színészet, Félegyházi színészet, Kiscelli színészet, Marcali színészet, Máriazelli színészet, Nagykőrösi színészet, Sümegi színészet, Szatmári színészet, Szentesi színészet, Szigetvári színészet, Színészegyesület és Nyugdíjintézete, Színész honvédek 1848-49-ben, Színigazgató, Szolnoki színészet szócikkekben is értékes adalékokat találunk. Kortársai véleménye szerint: „Futó János, ki irodalmunkban épen oly tehetséggel, hivatással működik, mint a színpadon, a vígjátékokban tökéletes, minden kirívóság, túlzás nélküli, egyszóval természetes alak; szerepeit nemcsak hogy sajátjává teszi, de annak szellemét átgondoltan személyesíti.”

Alakját más szaklexikonok is számon tartják, pl. az 1994-ben kiadott Színházművészeti Lexikonban az alábbiakat írják róla: „Futó János (?–?): színész, színigazgató, szakíró. Pályájáról 1836–1861 között vannak adataink. 1848-ban honvédtüzér volt. Karakter szerepeket játszott, színpadi bűvészműtávjaiért is kedvelték. Az 1850-es években kisebb vándortárs.-ok ig.-ja volt. 1856-ban a Magyar Sajtóban cikket közölt a vidéki színészet helyzetéről. Kortársai két elvesztett színművét is említik. F. Sz. Harsánytorki (Munkácsy J.: Garabonciás diák); Quasimodo (Hugo–Birch–Pfeiffer: A notre-dame-i harangozó); Baczur Gazsi (Gaál J.: A peleskei nótárius); Báró Szirtfoki (Szigligeti E.: Két pisztoly). Könyve: Gyámbot (Pest, 1858).”

Hiányzó életrajzi adatai közül halálának helyét és időpontját tudjuk e helyütt pótolni: „A vidéken, itt-ott bizonyosan ismeretes volt Futó János színtársulata, ez a szegény vándor színész már befejezte kóbor útját, elhagyatva, szegényen az egyetemi kórházban halt meg, hová már is mint súlyos beteg jött. Eltemetéséről a Nemzeti Színház tagjai gondoskodtak. Ilyen az élet, mondaná a szegény „Laczi”, ki szintén ott künn alussza hosszú álmát: ma itt, holnap ott, holnapután a föld alatt.” – tudatta a halálhírt a Divatcsarnok olvasóival Bodor Károly 1862. december 9-én.

Az Alsódabason előadott színdarabok szerzői:

Csery Péter (1778-1830): Béla futása (Opera, melynek szövege Kotzeube után készült, zenéjét Ruzitska József írta. Elsőként Kolozsvárott került színre, 1821-ben.)

Jókai Mór (1825-1904): Könyves Kálmán (történelmi dráma, 1855).

Szigeti József (1822-1902):

- Jegygyűrű (népszínmű, 1846)
- Vén bakancsos és fia a huszár. (népszínmű, 1855)
- Falusiak. (népszínmű, 1858)
- Szerelem és örökség. (vígjáték, 1858).
- A becsületszó (vígjáték)
- A szép juhász (népszínmű, 1850)

Szigligeti Ede (1814-1878):

- Liliomfi (társadalmi vígjáték, 1849)
- Czigány (népszínmű, 1853)
- A mama (társadalmi vígjáték, 1857)
- Fenn az ernyő nincsen kas (társadalmi vígjáték, 1858)

Vahot Imre (1820-1879): Huszárcsíny (népszínmű, zenéjét szerezte Böhm Gusztáv, 1855)

Dumanoir és Dennery: Don Caesar de Bazan. (Dráma 5 felvonásban, francia eredetiből fordította Diósy Márton (1818-1892).

Mélesville és Duveryer: A szép molnárnő (francia vígjáték, fordító Komlóssy Ferenc (1797-1860, Somolky Ferencz álnéven).)

Futó János vándortársulatának 1860. évi alsódabasi vendégszereplése a település jelentős eseménye volt, hiszen még lexikonban is megörökítették. Jól dokumentált, egyedi esemény, mely gazdagítja ismereteinket az adott korról és jelentős gyarapítója értéktárunk kulturális örökség kategóriájának is.

Bibliográfia

Pájer Antal: Villámok (versek, kiadta: Futó János). Pest, Bucsánszky Ny., 1854. XVI, 132 p.

Futó János (szerk.): Gyámbot: szépirodalmi és színészeti album. Versek, elbeszélések, jelenetek. Pest, Bucsánszky Nyomda, 1858. 178 p.

Futó János: Ozora, october 7. 1848. Életképek, 1848. október 22. pp. 543-544.

Futó János: Csáktornya, october 29. 1848. Életképek, 1848. november 5. p. 608.

Futó: Vidéki élet. Hölgyfutár, 1851. július 9. pp. 618-619.

Futó: Vidéki élet. Hölgyfutár, 1851. július 23. p. 667.

Futó: Vidéki élet. Hölgyfutár, 1851. augusztus 11. pp. 730-731.

Futó János: Szél András (vers). Hölgyfutár, 1851. december 19. p. 1156.

Szilárdfi: Kunszentmiklós jan. 20. Pesti Napló, 1860. február 2. p. 3.

Pesti Napló: Különfélék – Futó János Dabason rendezett... 1860. február 28. p. 2.

Nővilág: Vidék – Dabason Futó János... 1860. március 4. p. 158.

Etelfi Béla: Alsó-Dabas, febr. 29. 1860. Divatcsarnok, 1860. március 13. p. 3.

Bornemissza Bertalan: Szathmári levelek VIII. Divatcsarnok, 1860. december 25. pp. 2-3.

Pesti Napló: Különfélék – Futó János vidéki színész... 1862. január 12. p. 3.

Bodor Károly: Heti szemle. Divatcsarnok, 1862. december 9. pp. 782-783.

Schöpflin Aladár (szerk.): Színművészeti Lexikon 2. Favariné – Komjáti Ferenc (Budapest, 1929). p. 73.

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái, III. kötet. *Fa-Gwóth*. Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése, Budapest, 1894. pp. 856-857.

Futó János – Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Futó_János

Összeállította: Valentyik Ferenc